

MÖNSTERÅS
KOMMUN

Gatubelysningspolicy

Ålem Energi AB och Mönsterås kommun

Fastställd av Ålem Energi ABs styrelse och kommunstyrelsen i Mönsterås den 5 november 2024, respektive 15 oktober 2024

Innehållsförteckning

1. Syfte	2
2. Nuläge	2
3. Kommunens ansvar och belysning längs det kommunala gatunätet	3
4. Belysning av det enskilda vägnätet	4
5. Belysning av det statliga vägnätet	5
6. Konsekvenser	6
7. Ordlista	7
8. Information från Trafikverket om vägbelysning	8

Kommunstyrelsens arbetsutskott beslutade den 19 september 2023 att inleda arbetet med utbyte av LED i kommunens gatubelysning. I projektet föreslogs att en gatubelysningspolicy för Mönsterås kommun tas fram. Arbetet med föreliggande policy har drivits av kommunens tekniska förvaltning tillsammans med Ålem Energi AB.

Dokumentet ska aktualiseras varje mandatperiod.

ARBETSGRUPP

- Markus von Zweigbergk Verkställande direktör, Ålem Energi AB
- Christian Nilsman, Elmontör, Ålem Energi AB
- Henrik Eriksson, Samhällsbyggnadschef, tekniska förvaltningen
- Erik Innerstedt, Gatuingenjör, tekniska förvaltningen

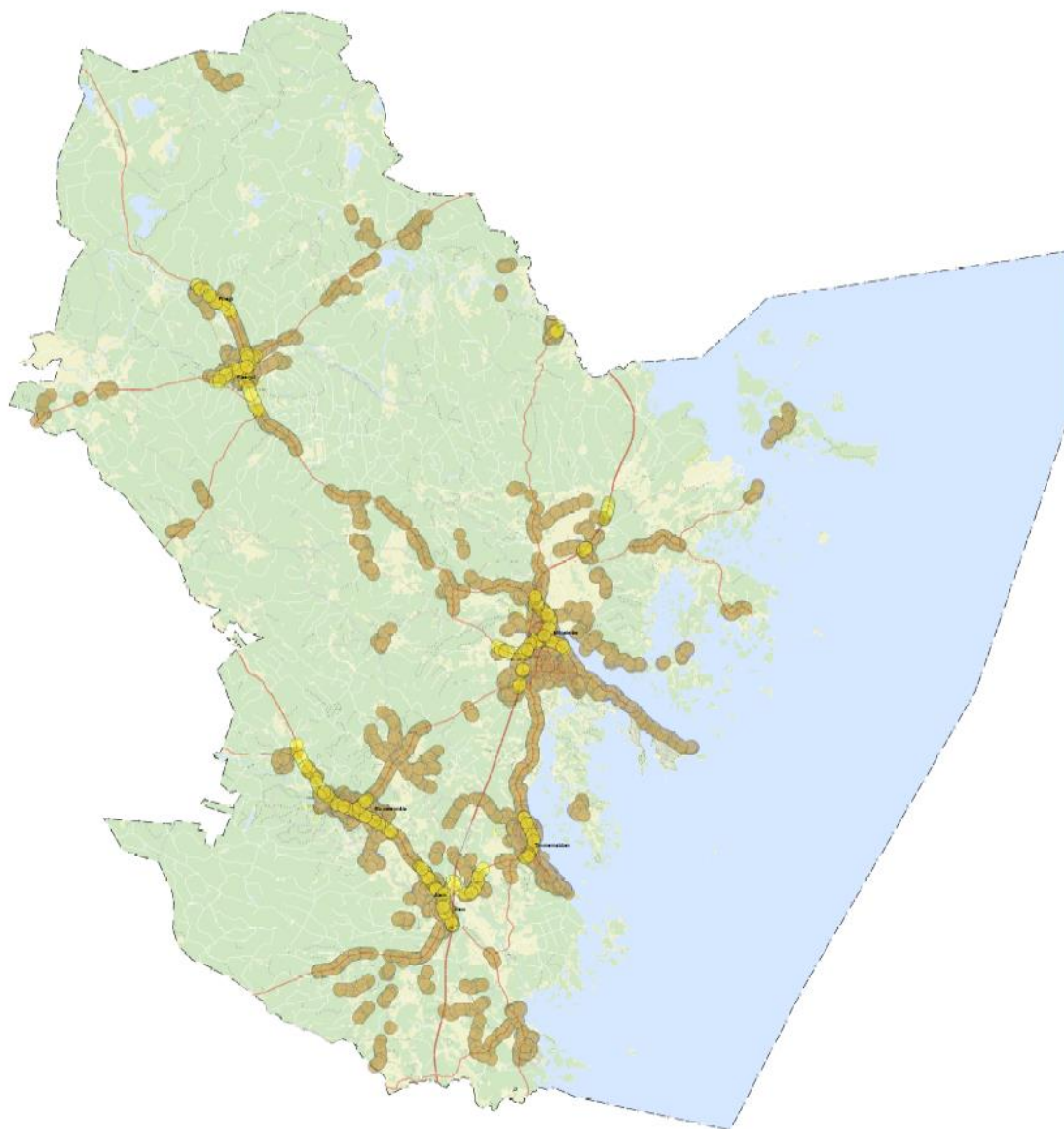
1. Syfte

Policyns syfte att skapa en tydlig och långsiktig hållbar plan framåt för gatubelysningen samt tydliggöra vilka beslut som ska tas av politik respektive tjänstemannaorganisation i de båda organisationerna.

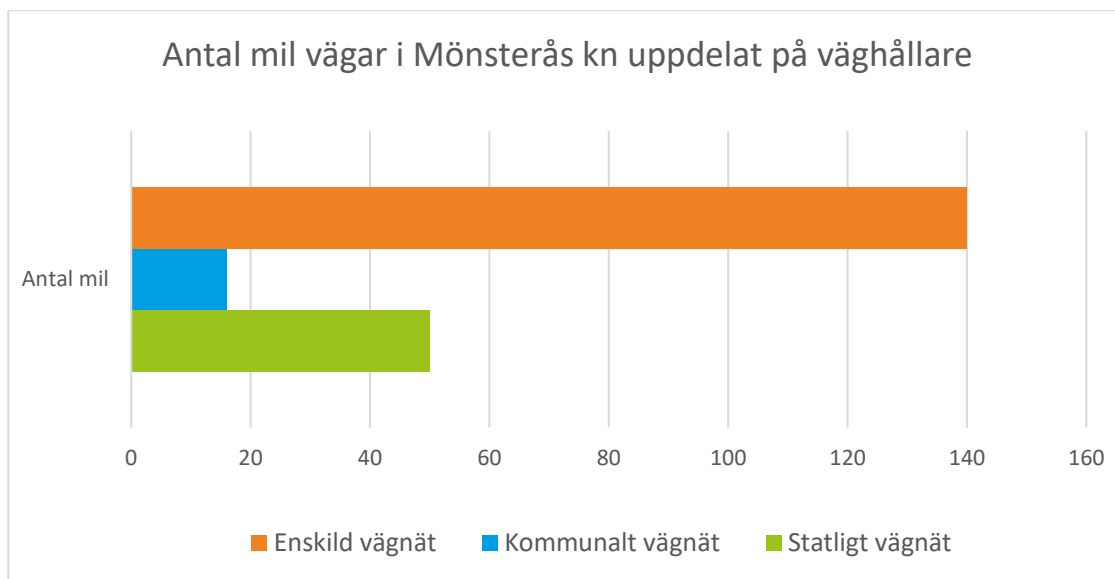
2. Nuläge

Idag (2024-09-01) finns ca 4900 belysningspunkter som ägs av Ålem Energi men där Mönsterås kommun är beställare och bekostar drift och underhåll.

2023–2026 pågår ett projekt där 3300 belysningspunkter ska bytas till LED. Efter projektet är klart kommer ca 85 % av kommunens gatubelysning vara LED.

Belysningspunkter i Mönsterås kommun 2024-01-01. Bruna punkter är kommunens ca 4900 gatubelysningspunkter, och de gula är Trafikverkets ca 700 gatubelysningspunkter.

I kommunen finns ca 200 mil vägnät består ca 50 mil av statligt vägnät, ca 140 mil av enskilt vägnät och endast ca 16 mil¹ av kommunalt gatunät.

3. Kommunens ansvar och belysning längs det kommunala gatunätet

Idag (2024-09-01) finns ca 2800 belysningspunkter längs kommunala gator. Kommunen har enligt lagstiftning ingen grundläggande skyldighet att sörja för gatubelysning i tätorter eller på landsbygden. Grundprincipen i Mönsterås kommun är dock att kommunala gator inom kommunens större samhällen² alltid bör förses med belysning om inte särskilda skäl finns. Gång- och cykelvägar, som trafikerades av oskyddade trafikanter, kommer att prioriteras före bilvägar. Delvis för att öka trafiksäkerheten, men även för att uppmuntra nyttjandet av GC-väg och då även folkhälsoperspektivet. Även inom kommunens större småorter³ bör kommunala gator komma ifråga för belysning om inte särskilda skäl finns. Exempel på särskilda skäl kan vara glest trafikerade gator, i randbebyggelse, områden med karaktär/historik av fritidshusområde, där kan det vara befogat att avstå från att anlägga belysning. Områden av unik karaktär kan också komma ifråga för gatubelysning, ex Pataholm.

Kommunen ska arbeta för att belysningen skall vara i teknikens framkant gällande energi, ekonomi och miljö. 2023–2026 pågår ett projekt där 3300 belysningspunkter ska bytas till LED. Efter projektet är klart kommer ca 85 % av kommunens gatubelysning vara LED. Ett projekt som kommer medföra stora positiva miljö- och ekonomiska aspekter. Kommunen har också som mål att belysningens styrka ska sänkas under vissa timmar på natten med syftet att ytterligare spara på energiförbrukningen.

Kommunen är restriktiv att uppföra och påta sig ansvar för gatubelysning på vägar där kommunen inte är väghållare. Det kan dock finnas undantag, vilka nämns under kapitel 4 respektive 5 nedan.

¹ Uppdelat på ca 11 mil bilväg och 5 mil cykelväg.

² Mönsterås, Blomstermåla, Timmernabben, Ålem, Fliseryd.

³ Se kapitel 7, Ordlista.

4. Belysning av det enskilda vägnätet

Idag(2024-09-01) finns ca 1200 belysningspunkter längs enskild väg. Endast en bråkdel av dessa belysningspunkter har en dokumenterad rättighet att stå på privatägd mark, eller i ett vägområde som tillhör en enskild vägförening.

Även om kommunen är restriktiv att uppföra och påta sig ansvar för gatubelysning på vägar där kommunen inte är väghållare kan undantag göras om trafiksäkerhetsskäl⁴ åligger. I dessa fall står kommunen för investeringskostnaden.

Åligger inte trafiksäkerhetsskäl enligt ovan kan ändå nya kommunala belysningspunkter längs enskild väg komma i fråga om önskemålet om ny belysning stämmer in på samtliga sexpunkter nedan:

1. Att markägare och väghållare skriver avtal med Ålem Energi AB som säkerställer att belysningspunkterna får stå på privatägd mark och i vägföreningens vägområde.
2. Minst 5 fastigheter som används för bostadsändamål som ligger längs samma väg-
3. Mindre än 150 meter mellan bostadsfastigheternas-bostadsbyggnad (tillämpningen gäller inte för bostadshus som ligger längre än 50 meter från vägmitt).
4. Vägen ska användas för genomfartstrafik, vägen ska inte endast användas för trafik till de minst 5 berörda fastigheterna.
5. Sökande bekostar 100 procent av investeringskostnaden. Ålem Energi står för uppförande och material och övertar därefter anläggningen. Framtida drift och underhåll sköts av Ålem Energi och betalas av Mönsterås kommun.
6. Budget finns hos Mönsterås kommun att utöka antalet belysningspunkter avseende drifts- och underhållskostnader.

Belysningspunkter som satts upp innan 2025-01-01 och som nått sin livslängd (18,3 år) och uppfyller ovanstående kriterier 1, 2, 3 och 4 ansvarar och bekostar Ålem Energi för uppgradering, Mönsterås kommun står därefter för drift- och underhållskostnader.

Befintliga anläggningar som har nått sin livslängd (18,3 år) och som inte uppfyller kriterierna ovan kan i stället för att tas ur kommunal drift överlåtas via avtal till samhällsfällighet eller annan belysningsförening. Innan överlåtelse sker skall anläggningen besiktas gällande elsäkerhet och stolpkvalitet för att klargöra status. Därefter överlåtes anläggningen i befintligt skick och el-abonnemang tas över av den nya ägaren. Ålem Energi ska erbjuda föreningen ett underhålls-och driftavtal i samband med att el-abonnemanget byter ägare.

⁴ Större busshållplatser (klass A och B), fjärrcykelleder, allmänna ytor med många besökare, skolor, markerade övergångsställen. Vid dessa situationer står kommunen för investeringskostnaden.

5. Belysning av det statliga vägnätet

Idag(2024-01-01) finns ca 950 belysningspunkter längs statlig väg⁵. Rätt för belysningspunkterna att stå i Trafikverkets vägområde finns genom avtal.

Trafikverket har sedan ett par år tillbaka en översiktlig analys över var de anser att gatubelysning bör finnas. Analysen finns i deras system *Belysningsplan*. Trafikverket ställer inga krav på att kommunen ska stå för belysning längs deras vägar oavsett om det finns med i deras Belysningsplan eller inte.

När det görs förändringar på kommunal gatubelysning längs statliga vägar, exempelvis när ledningsägare gräver ner luftledningarna i mark, så kräver nätägaren att det blir mätning på anläggningen vilket kan innebära en *större ändring* enligt Trafikverkets regelverk. Är det en större ändring på en anläggning längs Trafikverkets vägar kan Trafikverket kräva att gatubelysningen antingen tas bort eller byggs om enligt regelverket VGU (vägar och gators utformning). Idag (2024-01-01) står det ca 750 kommunala belysningspunkter längs statlig väg som inte uppfyller kraven på VGU. Se under rubrik 8, *information från Trafikverket* om vägbelysning för mer info.

Även om kommunen är restriktiv att uppföra och påta sig ansvar för gatubelysning på vägar där kommunen inte är väghållare kan undantag göras om trafiksäkerhetsskäl⁶ åligger och staten som väghållare inte påtar sig uppgiften. I dessa fall står kommunen för investeringskostnaden.

Åligger inte trafiksäkerhetsskäl enligt ovan kan ändå nya kommunala belysningspunkter längs statlig väg komma i fråga om önskemålet om ny belysning stämmer in på alla fem punkter nedan:

1. Trafikverket godkänner ny önskad belysning.
2. Området pekas ut i Trafikverkets Belysningsplan eller att det rör sig om minst 5 fastigheter som används för bostadsändamål längs samma väg
3. Mindre än 150 meter mellan bostadsfastigheternas bostadsbyggnad (tillämpningen gäller inte för bostadshus som ligger längre än 50 meter från vägmitt).
4. Sökande bekostar 100 procent av investeringskostnaden. Ålem Energi står för uppförande och material och övertar därefter anläggningen. Framtida drift och underhåll sköts av Ålem Energi och betalas av Mönsterås kommun.
5. Budget finns hos Mönsterås kommun att utöka antalet belysningspunkter avseende drifts- och underhållskostnader.

⁵ ⁵ Utöver dessa 850 kommunala belysningspunkter har Trafikverket egna belysningspunkter längs statlig väg i Mönsterås kommun. 2024-08-01 uppgick antalet till 722

⁶ Större busshållplatser (klass A och B), fjärrcykelleder, allmänna ytor med många besökare, skolor, markerade övergångsställen. Vid dessa situationer står kommunen för investeringskostnaden.

Belysningspunkter som satts upp innan 2025-01-01 och som nått sin livslängd och uppfyller ovanstående kriterier 1, 2 och 3 ansvarar och bekostar Ålem Energi för uppgradering, Mönsterås kommun står därefter för drift- och underhållskostnader.

Befintliga anläggningar som har nått sin livslängd (18,3 år) och som inte uppfyller samtliga kriterier 1, 2 och 3 kan komma att tas bort. Förvaltningschef har rätt att besluta om nedmontering av enstaka stolpar (<5), för längre belysningsstråk krävs politiskt beslut.

Oberoende vad som står ovanför ska Ålem Energi AB och Mönsterås kommun se positivt på och verka för att Trafikverket ska godkänna att ta över belysning längs statlig väg. Efter dialog med Trafikverket bedöms dock inte ett övertagande vara sannolikt de närmaste åren.

6. Konsekvenser

Policyn skapar ett tydligare och mer transparent förhållningssätt till hur Mönsterås kommun och Ålem Energi strategiskt ska hantera frågor om utbyggnad och bevarande av belysningspunkter i kommunen. Utan antagen policy finns ingen strategisk färdplan framåt.

Önskemål från medborgare om ny belysning kommer att kunna hanteras mer rättvist och lika, jämfört med nuvarande situation utan antagen policy.

En GIS-analys visar att policyns kriterier längs enskilda vägnätet skulle kunna innebära uppsättning av ytterligare ca 250 belysningsstolpar. En grov kostnadskalkyl i 2024 års kostnadsläge för detta landar på 6 250 000 kr.

En GIS-analys visar att policyns kriterier längs statlig väg skulle kunna innebära uppsättning av ytterligare ca 30 belysningsstolpar. En grov kostnadskalkyl i 2024 års kostnadsläge för detta landar på 1 050 000 kr.

Av kommunens drygt 1200 belysningspunkter längs enskild väg bedöms alla uppfylla policyns fem kriterier och därmed uppgraderas och behålls.

Av kommunens ca 900 belysningspunkter längs statlig väg bedöms ca 600 uppfylla policyns krav på att omfattas av Trafikverkets analys Belysningsplan.

Av kommunens ca 900 belysningspunkter längs statlig väg⁷ bedöms ca 750 av belysningspunkterna inte uppfylla Trafikverkets krav på VGU. För kommunen innebär det en uppgraderingskostnad på ca 5 mnkr i 2024 års kostnadsläge att uppgradera endast inom belysningsplanens område, exklusive rivning av belysningspunkter utanför Belysningsplans område. Om alla 750 belysningspunkter längs statlig väg som inte uppfyller kraven⁸ på VGU ska uppgraderas till VGU bedöms det till en kostnad på ca 18–25 mnkr i 2024 års kostnadsläge. Krav på uppgradering utlöses dock endast om det blir en *större ändring* på anläggningen, se sida 5.

⁷ Utöver dessa 850 belysningspunkter har Trafikverket egna belysningspunkter längs statlig väg i Mönsterås kommun. 2024-08-01 uppgick antalet till 722.

⁸ uppdelat på 373 rörstolpar, 358 trästolpar och 19 st eftergivliga (de står för glest för att vara godkända)

7. Ordlista

Belysningsplan: *Trafikverkets belysningsplan är en analys som visar var gatubelysning bör finnas längs statliga vägar för att förbättra trafiksäkerhet och trygghet. Den tar hänsyn till faktorer som trafikflöden, olycksrisker och närmiljön för att avgöra var belysning behövs. Målet är att prioritera områden där belysning kan göra störst nytta, som vid korsningar, tätbebyggda områden och gång- och cykelvägar. Planen används som underlag för beslut om installation och underhåll av vägbelysning.*

Belysningspunkt: *Belysningspunkt avser en specifik plats där en belysningsenhet, såsom en gatlykta, är placerad för att belysa ett område.*

Fjärrcykelled: *Fjärrcykelled är en långdistanscykelväg som är planerad och byggd för att erbjuda säkra och bekväma cykelförbindelser över större avstånd.*

GIS-analys: *GIS-analys är en geografisk informationssystem-analys där rumsliga data används för att analysera och visualisera geografiska mönster och samband, ofta tillämpat vid stadsplanering.*

LED: *LED (Light Emitting Diode) är en energisnål och långlivad ljuskälla som ofta används i gatubelysning tack vare dess höga ljuseffektivitet och låga energiförbrukning. Ledifiering innebär övergången från äldre ljuskällor, som glödlampor eller lysrör, till LED-teknik i belysningsystem för att öka energieffektiviteten*

Småort: *En småort definieras enligt SCB som en ort med 50–199 invånare. Vår definition av större småort är en ort med invånarantal 100–199 invånare, d v s Finsjö, Korpemåla, Sandbäckshult, Tålebo.*

Större hållplatser (klass A och B): *Definitionen av olika hållplatsklasser beskrivs i Kalmar länstrafiks hållplatshandbok. Klass A innebär att det är fler än 100 påstigande/dag. Klass B innebär att det är 20-99 påstigande/dag.*

VGU: *VGU är Trafikverkets riktlinjer och tekniska krav för hur vägar och gator ska utformas för att uppnå god trafikmiljö, säkerhet och tillgänglighet för alla trafikanter.*

Väghållare: *Väghållare är den organisation som ansvarar för skötsel, underhåll och byggnation av vägar inom ett visst område.*

Vägområde: *Vägområde är den mark som är avsedd för en väg inklusive vägbana, vägren, dikesren och eventuella sidoområden för trafikrelaterade ändamål.*

8. Information från Trafikverket om vägbelysning

Sammanfattad information från Trafikverket som gick ut 2024-09-27 till Sveriges kommuner avseende kommunal belysning längs statlig väg.

- Trafikverket har ett Generaldirektörbeslut från 2020, som säger att inom nuvarande planperiod (2018-2029) finns inte möjlighet att ta över annan ägd belysning. Det finns helt enkelt inte medel i plan för detta. En utredning 2019 påvisade att ca hälften av den kommunala belysning längs statlig väg måste bytas ut inom några få år. Trafikverket har varken resurser eller möjlighet inom den ramen vi fått av regeringen att ta hand om dessa belysningsstolpar, även om kommunen så önskar.
- Trafikverket har påbörjat ett arbete att succesivt se över sin egen belysning, så de bygger nytt på ställen där det saknas idag och tar bort uttjänt belysning, där den inte tillför någon nytta. Trafikverket vill att kommuner jobbar på samma sätt med sin belysning, så vi gemensamt kan få ner underhållsskulden och att till nästa Nationella plan få till ett övertagande. Men det är ett långsiktigt arbete vi måste göra tillsammans under tiden.
- Trafikverket välkomnar att kommuner ser över vägbelysningen och tar bort belysning som inte gör någon nytta. I de fall belysningen står på platser, där vi bägge parter anser att det behöver finnas belysning, så önskar Trafikverket en dialog, där vi tillsammans kan se om anläggningen är i sådant skick och om den kan få finnas kvar i kommunal regi till Trafikverket har möjlighet att ta emot den eller investera i en helt ny anläggning på platsen.
- Trafikverket har inget emot att andra äger belysning längs statlig väg
- Andra parter kommer fortsatt att få äga belysning längs statlig väg.
- För alla åtgärder förutom byte av ljuskälla behövs tillstånd enligt väglagen, som söks hos Trafikverket (hemsida), en avgift för ansökan tas ut enligt avgiftsförordningen.
- Vid nybyggnation ska krav enligt VGU uppfyllas, befintliga anläggningar har inte som krav att VGU ska uppfyllas
- Trafikverket raserar inte någon annans belysning, om det inte anses som akut fara. I det fallet får endast den akuta faran avhjälpas och en hel anläggning omfattas inte, förutom om anläggningen i sin helhet anses farlig elsäkerhetsmässigt.
- Det är ok att byta ut armaturer till LED, så länge ursprungliga belysningstekniska krav (när anläggningen uppfördes) efterlevs, tillstånd behövs dock för att genomföra byte. Nuvarande VGU-krav behöver inte uppfyllas, d.v.s. VGU:s krav gäller inte retroaktivt för befintliga anläggningar.

- Det är ok att byta ut enstaka stolpar i en anläggning. Stolpar kan vara av samma typ som anläggningen har i övrigt. VGU-krav behöver då inte uppfyllas. Om anläggningen som helhet har eftersatt underhåll och man beräknar att majoriteten stolpar behöver bytas inom ett eller några år, så ska anläggningen bytas ut till ny i sin helhet, när den åtgärdas och då gäller VGU-krav.
- Separering av sammatade belysningsanläggningar (ur TDOK 2023:0166). Vid separering av sammatade anläggningar får man göra följande utan att det eltekniskt räknas som nyanläggning:
 - Byta armatur på befintlig stolpe (=ny med likvärdigt ljusutbyte).
 - Byta kablage i stolpe.
 - Ersätta enstaka befintlig stolpe med ny (vid ex trafikskada) på befintlig plats, d.v.s. upprätthålla befintlig funktion på anläggning.
- Följande åtgärder kan inte utföras utan att detta eltekniskt räknas som ny anläggning:
 - Byta kablage i mark/luft mellan stolpar (mer än mellan enstaka stolpar vid trafikskada).
 - Komplettera anläggning med fler ljuspunkter mellan befintliga, alt demontera mellan befintliga.
 - Bygga om inmatningspunkter och/eller förändra fördelning av stolpar på sträcka.
- Undantag från ovanstående huvudregel kan beviljas i följande fall för att anläggningen fortsättningsvis ska kunna anses som befintlig:
 - En teknisk utflyttning av tändpunkt, som innebär att anläggningen i övrigt behåller samma utbredning och elektriska kopplingsbild.
 - Om anläggningen i övrigt behåller samma utbredning kan en teknisk utflyttning av tändpunkt som kompletteras med mätning genomföras, förutsatt att elsäkerheten uppfylls